

CESTA K SVÄTOSTI¹

Veľmi výstižne sú opísané hlavné ľudské neresti v pokušeniach, ktorými diabol pokúšal Christa, keď sa štyridsať dní postil! Diabol Ho nabádal, aby kamene premenil na chleby, núkal Mu všetky kráľovstva sveta, ak sa mu pokloní a nakoniec po ňom žiadal, aby svoje Božie Synovstvo dokázal tým, že sa pyšne zhodí z kraja strechy chrámu. Apoštol Ján v týchto pokušeniach vidí vyjadrenie podstaty *pozemského* obsahu života, keď píše: „*Lebo všetko čo je vo svete, žiadosť tela, žiadosť očí a pýcha života, nie je od Otca, ale z tohto sveta*“².

Ctihodný abba Dorotej tieto slová rozšifroval konkrétnejšie. Podstatu týchto pokušení vidí v troch základných vášňach. V *žiadostivosti*, čiže v túžbe po komforte a pôžitkárstve, ďalej v *lakomstve*, čiže v túžbe po bohatstve a v *slávybažnosti*, čiže v túžbe po sláve a moci, a poukazuje na to, že všetky pramene z jediného prameňa, ktorým je *pýcha*.

Evanjelium svedčí, že Christos toto všetko odvrhol a proti svetskej ceste postavil svoju cestu života človeka: 1) „*Nie samým chlebom žiť bude človek, ale každým slovom Božím*“³, 2) „*Pánovi, svojmu Bohu, sa budeš klaňať a jedine Jemu budeš slúžiť*“⁴, 3) „*Nebudeš pokúšať Pána, svojho Boha*“⁵.

No ľudstvo žije menovanými vášňami, kultivuje ich a túži po ich naplnení, ako v osobnom, tak aj v spoločenskom živote. Celé filozofické systémy odôvodňujú, respektíve ospravedlňujú ich hodnotu a celý vedecko-technický rozvoj je zameraný na ich maximálnu realizáciu.

Pravoslávie má úplne iný pohľad na zmysel života človeka. Pravoslávie človeka volá k očisteniu duše od týchto ničujúcich vášni a ukazuje mu cestu k svätosti. Presvedčivým dôkazom pravdivosti povedaného je množstvo príkladov života askétov.

Čo je to pravoslávna svätosť, ako sa získava, aké sú jej základné vlastnosti a kritéria, aký je svätý človek?

Absolútne svätý je len Boh, preto aj svätosť človeka nie je ničím iným než účasťou na Božej svätosti⁶, duchovným podobením sa Bohu, zbožštením. Hlavnými vlastnosťami Boha, ktoré sa zvlášť prejavili pri Jeho vtelení a na Golgote, sú láska a pokora. Stupeň nadobudnutia týchto vlastností je ukazovateľom úrovne svätosti človeka. Sväté Písmo a svätí otcovia pritom zdôrazňujú, že všetky ostatné dobré vlastnosti a cnosti človeka, nadobúdajú kladný obsah len na týchto základných a pevných pilieroch, bez ktorých strácajú svoju hodnotu.

Apoštol Pavol o láske napísal: „*A keby som mal dar proroctva a poznal všetky tajomstvá a všetko poznanie a keby som mal takú silnú vieru, že by som vrchy prenášal, a lásky by som nemal, ničím by som nebol. A keby som rozdal celý svoj majetok i telo si dal spáliť, a lásky by som nemal, nič mi to nepomôže*“⁷. O pokore svätí otcovia hovoria, ako o základe a prameni tej najdokonalejšej lásky. Nakoľko je v duchovnom živote potrebná, krátko a výstižne povedal svätý Izák Sýrsky: „*Čím je soľ pre každé jedlo, tým je pokora pre všetky cnosti... pretože bez pokory je márnivá všetka naša práca, všetky cnosti a všetko čo robíme*“.

Ale ako sa svätosť dosahuje?

V pravosláví chápanie svätosti pramení z jednotnej skúsenosti poznania Boha veľkými askétami prvotnej Cirkvi. Táto skúsenosť je objektívnym kritériom pri hodnotení všetkých javov v duchovnom živote a kresťanovi dáva možnosť správne ohodnotiť vlastné duchovné stavy. V súčasnosti je toto kritérium veľmi dôležité, lebo chápanie duchovného života je čoraz častejšie vystavované rôznorodým vplyvom. Meradlom duchovnosti veriaceho sa nezriedka stáva nie láska a dobrosrdečnosť ku každému človeku, nie znášanie nedostatkov blížneho, nie

¹ <http://www.alexey-osipov.ru/books-and-publications/>

² 1Jn 2, 16.

³ Lk 4, 4.

⁴ Lk 4, 8.

⁵ Lk 4, 12.

⁶ 2Pet 1, 4.

⁷ 1Kor 13, 2-3.

poctivosť, ale také chápanie duchovného života, ktoré celý náboženský život znižuje k plneniu vonkajších cirkevných predpisov.

Toto zapríčiňuje, že chápanie svätosti človeka nadobúda klamlivý charakter. Hodnotená je na základe rečí vedených v národe, ťažko overiteľných prípadov prezieravosti, uzdravení, vyhánania démonov, prorociev a zvlášť zázrakov.

Otázka zázrakov je pri hodnotení svätosti nesmierne dôležitá, pretože pre veriaceho, ktorý nepozná učenie svätých otcov sú zázraky najhlavnejším dôkazom svätosti človeka. Takýto veriaci dokonca nepredpokladá, že zázraky môžu byť rôzneho charakteru, že môžu pochádzať nie len od svätého človeka, ale aj od človeka nachádzajúceho sa v prelesti, a dokonca aj od prirodzených schopností človeka, čiže môžu mať rôzne pramene, a nepochopenie toho môže spôsobiť tragické následky. Veriacich pred tým varuje samotný Pán: „*Lebo povstanú falošní christovia a falošní proroci a budú robiť veľké znamenia a zázraky, aby klamali, ak je to možné, aj vyvolených. Hľa, vopred vám o tom hovorím*“⁸. Pred týmto nebezpečenstvom varujú aj svätí otcovia. Napríklad ctihodný Kassián Rímsky napísal: „*...Nikto nesmie byť oslavovaný za Božie dary a zázraky... Lebo veľmi často... ľudia spustnutí myslou a odporcovia viery, menom Pána vyhánajú démonov a konajú veľké zázraky*“.

Zázraky sami o sebe nie sú určujúcim znakom svätosti človeka. K hocakým neobyčajným javom treba pristupovať krajne opatrne a pokiaľ niet možnosti uistiť sa o charaktere uskutočneného, a predovšetkým, o duchovnosti vykonávateľa, netreba sa ponáhľať prijímať také javy za Boží zázrak. Nie zázraky svedčia o svätosti človeka, ale život toho, cez koho sa uskutočňujú. Toto dokazuje ich pravdivosť.

Falošné zázraky sa zvyčajne uskutočňujú u tých, ktorí zázraky vyhľadávajú alebo sa vnútorne považujú za hodných ich vidieť a mať, ktorí sú namyslení a padli do prelesti, ktorí hľadajú uzdravenia za každú cenu, ktorí sa vôbec nezamýšľajú nad tým, čo je prameňom toho uzdravenia, či duši osoží alebo jej spôsobí ujmu.

Jeden z najskúsenejších duchovných učiteľov XIX storočia svätý Ignác Brjančaninov podrobne píše o škodlivosti dôverovania zázrakom a ich vyhľadávania. V jednom zo svojich diel uvádza slová ctihodného Kassiána Rímskeho: „*Zázraky síce vzbudzujú údiv, ale len málo prispievajú k svätému životu*“.

A objasňuje, že na rozdiel od pohanov, ktorí nerozmyšľajú o budúcom živote a túžia po zázrakoch pre pozemské šťastie, kresťan musí hľadať duševný ošoh a uzdravenie od vášni pre dosiahnutie večnosti. Okrem toho, svätý Ignác vidiac u ľudí pohanského ducha varuje a predpovedá: „*Časom, s postupným ochabovaním kresťanstva a poškodzovaním morálky bolo čoraz menej mužov činiacich znamenia. Nakoniec sa úplne vytratili. Medzi tým, ľudia stratiac úctu a rešpekt k posvätným veciam, stratiac pokoru a uznajúc, že nielenže nie sú hodní zázraky konať, ale ich ani vidieť, túžia po zázrakoch viac než kedykoľvek pred tým. Ľudia, opojení namyslenosťou, neznalosťou, nedbalo a smelo utekajú k všetkému zázračnému, neodmietajú aby sami boli účastníkmi zázrakov a bez váhania sa k tomu odhodlávajú. Takéto smerovanie je omnoho nebezpečnejšie než kedykoľvek predtým. Postupne sa blížíme k dobe, v ktorej sa bude musieť prejavíť nespočetné množstvo pozoruhodných ale falošných zázrakov, ktoré do záhuby stiahnu tých nešťastníkov, čo budú týmito zázrakmi oklamaní a podvedení*“.

Ako sa má kresťan postaviť k všetkému, čo sa javí ako zázrak? Svätý Ignác, odvolávajúc sa na Svätú Tradíciu Cirkvi, hovorí o nevyhnutnosti veľkej opatrnosti: „*Kresťanskí učitelia askézy kážu vôbec nevenovať pozornosť akýmkoľvek zjaveniam. Pri všetkých zjaveniach kážu zachovávať rozumnú chladnosť a spásanosnú opatrnosť*“, a dáva takúto skvelú radu: „*Svätí otcovia askétom v prípade akéhokoľvek vonkajšieho či vnútorného zjavenia kážu, aby k nemu boli ľahostajní, nevšimli si ho a seba nepovažovali za hodných vidieť sväté. Na jednej strane im kážu zjavenie neodsudzovať aby nepodrobili odsúdeniu možné sväté, a strane druhej si ho nepripúšťať a hneď ho nepriať za pravdivé, aby nepadli do siete lstivého ducha*...“ Toto

⁸ Mt 24, 24-25.

varovanie platí pre každého kresťana, ktorý sa ocitol pred tvárou neobyčajného zjavenia. Daná rada môže byť vyjadrená aj nasledujúcimi slovami: „**Neodsudzuj, ale ani neprijímaj**“!

Svätým Ignácom často citovaný ctihodný Gregor Sinaita hovorí: „...*nikdy neprijímaj, ak uvidíš niečo zmyslové alebo duchovné, vo vnútri alebo mimo, hoci by to bol obraz samotného Christa, či anjela, alebo hocakého svätého... Lebo keď hocičo uvidíš v myšlienkach alebo zmyslami a prijmeš to... ľahko môžeš byť oklamany... Boh sa nehnevá na toho, kto na seba dáva dôkladný pozor, a zo strachu z oklamania neprijme to, čo je od Neho... ale chváli ho ako múdreho...*“.

Skúsenosti svätých otcov predovšetkým poukazujú na najdôležitejšie kritéria správneho duchovného života. A prvým z nich nie je zázrak, ani prezieravosť a ďalšie, ale videnie svojej osobnej morálnej a duchovnej nedokonalosti, svojej hriechnosti, hlbokkej chorobnosti samotnej ľudskej prirodzenosti a nemohúcnosti ju uzdraviť svojimi vlastnými silami. Ctihodný Peter Damaský napísal, že prvým príznakom začínajúceho sa uzdravenia duše je videnie svojich nespočetných hriechov, ktorých je ako piesku v mori. Mimochodom, týmto sa kresťanská antropológia líši ako od humanistickej, tak aj od iných náboženských antropológií, ktoré popierajú dedičné poškodenie človeka. V teológii sa toto “genetické” poškodenie človeka nazýva *prvorođeným hriechom*. Tento pohľad je nevyhnutný pre správny duchovný vývin človeka z toho dôvodu, lebo bez neho nie je možné nadobudnúť pokoru, čiže základ celého duchovného života.

O bezpodmienečnej dôležitosti a význame pokory hovorí pád prvého dokonalé stvoreného človeka. Táto udalosť je základom pre pochopenie celého kresťanského učenia o človeku a spáse. Ukazuje, že ani dokonalé poznanie stvoreného sveta a moc nad ním, ani Bohu podobná sláva, ani plnosť vnútornej a vonkajšej blaženosti, ktoré prvý človek mal mu ešte nezaručujú neochvejnosť prebývania v dobre, pravde a kráse Božieho obrazu. Zabudnutie na svoju nesamobytnosť a zároveň namýšľanie si o svojej dokonalosti v tomto svete môže ľahko zapríčiniť vznik pyšného pocitu, že som ako Boh⁹, ďalej seba postaviť proti Bohu a prímieť k nerozumnému povstaniu proti Tomu, vďaka ktorému žijem, hýbem sa a jestvujem¹⁰.

Len vlastná skúsenosť poznania svojej nedokonalosti, ktorá pramení zo skúsenosti správneho duchovného života, ďalej videnia svojich hriechov a hlbokého poškodenia ľudskej prirodzenosti, ktorú človek sám nedokáže uzdraviť žiadnymi počinmi, umožňuje pochopiť nevyhnutnosť Christa, uveriť v Neho ako Spasiteľa a zrodiť skutočnú “*neochvejnú*” vieru, ktorá človeka činí svätým. Takýto duchovný stav sa volá pokorou a je zálohom ochránenia človeka pred možným opakovaným odpadnutím od Boha a dáva mu možnosť večného prebývania v Bohu Láске. A naopak, ako píše svätý Ignác: „*Kto si neuvedomí svoju hriechnosť, svoj pád, svoju záhubu nemôže prijať Christa, nemôže v Christa uveriť, nemôže byť kresťanom* (hoci by ním aj formálne bol). *Načo je Christos tomu, kto je múdry, cnostný, a sám so sebou je spokojný...*“.

Ako sa takéto videnie seba samého získava? Ctihodný Simeon Nový Teológ odpovedá: „*Dôkladné plnenie Christových prikázaní človeku ukazuje jeho slabosť*“.

V jednej stati svätý Ignác formuluje zákon duchovného života, v ktorom poukazuje na postupnosť zápasu s vášňami: „*Niektoré vášne sú počiatkom a príčinou druhých vášni. Takými sú: prejedanie sa, blahobyt, zábava, prepych, lakomstvo, slávybažnosť, neverenie. Ich následkami sú: chlipnosť, smútok, hnev, pamätanie na zlé, závisť, pýcha, zabúdanie na Boha, zanechanie cnostného života. Pri duchovných počinoch je hlavné vyzbrojiť sa proti počiatočným vášňam, ich následky sa zničia sami*“.

Ako vidíme, dosiahnutie duchovnej čistoty a svätosti si vyžaduje poznanie základov a zákonov duchovného života. V opačnom prípade môže neskúsený askéta ľahko zblúdiť a padnúť do rojčivosti a prelesti. Posledný termín, ktorý je otcami často používaný, je

⁹ Gen 3, 5.

¹⁰ Sk 17, 28.

pozoruhodný tým, že presne odhaľuje samotnú podstatu klamlivej duchovnosti: lichotenie si, sebaklam, namýšľanie si o svojej dôstojnosti a dokonalosti, pýcha. Preto je nesmierne dôležité poznať to, ako rozlišovať medzi klamlivou duchovnosťou a skutočnou svätosťou.

Prelešť sa obvykle “zakladá“ v od počiatku klamlivom celi, ktorý si askéta pred seba postaví. Napríklad, keď začne vyhľadávať zjavenia, blahodatné dary, stavy eufórie, apod.

V pravosláví je toto všetko rezolútne zakázané, pretože podobné snahy bez očistenia duše od vášni človeka privádzajú k namyslenosti, duchovnej žiadostivosti, pýche a v konečnom dôsledku k záhube. Svätý Ignác, pre rozlíšenie svätosti od prelešti, predkladá také kritérium svätých otcov: *„Všetci svätí seba považovali za nehodných Boha, čím odhalili svoju hodnosť, ktorá spočívala v pokore. Všetci prebývajúci v sebaklame seba považovali za hodných Boha, čím odhalili pýchu, ktorá objala ich dušu, a nekonečnú prelešť“*.

Ctihodný Simeon Nový Teológ, hovoriac o tých, kto si pri modlitbe “predstavuje nebeské blahá, zástupy anjelov a príbytky svätých“, rovno tvrdí, že “toto je znakom prelešti“.

Podobných výrokov cirkevných otcov je veľmi veľa. Všetky sú rovnaké v tom, pred čím varoval už apoštol Ján: *„Neverte každému duchu, ale skúmajte duchov, či sú od Boha, lebo do sveta vyšlo mnoho falošných prorokov“*¹¹.

*„Každý strom sa poznáva po jeho ovocí“*¹² hovorí Evanjelium.

Plodmi pravoslávia sú jeho svätci, ktorí asketickými počinmi a modlitbou očistili svoju dušu v duchovnom zápase, dosiahli dokonalú pokoru a získali skutočnú lásku, ktorá je najväčším blahom pre človeka.

Ale ako má súčasný človek uplatniť skúsenosť svätých otcov pri správnom usporiadaní vlastného duchovného života? Neoceniteľnú pomoc nám môžu poskytnúť príklady askétov blízkych našej dobe, ktorí do hĺbky študovali diela svätých otcov a nasiakli ich skúsenosťami.

¹¹ 1Jn 4, 1.

¹² Lk 6, 44.